

Господарське право; господарське-процесуальне право

УДК 346.1

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20815805>

**Гарантії та обмеження прав суб'єктів господарювання в умовах
воєнного часу**

Сорока Ігор Олександрович,

доктор філософії,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін інституту права та безпеки,

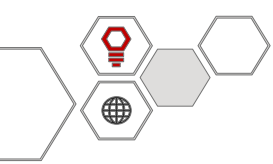
Одеський державний університет внутрішніх справ,

м. Одеса, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-2122-7936>

Прийнято: 19.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація. У статті здійснено дослідження гарантій та обмежень прав суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану. **Метою** даної статті є вивчення особливостей забезпечення (гарантій) прав суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану та функціонування процедури їх обмеження, яке ґрунтується на наявній нормативно-правовій базі та сучасних наукових дослідженнях цього питання.

Методи. Методологічний підхід даного дослідження ґрунтується на використанні спектру загальнонаукових та спеціально-юридичних методів. Системний метод надав можливість сформулювати комплексний підхід до характеристики правової природи гарантій та обмежень прав суб'єктів господарювання. Формально-методичний метод сформулював якісне вивчення нормативного матеріалу, який визначає особливості гарантій та обмежень прав суб'єктів господарювання. Аналітичний метод став передумовою до

з'ясування характерних рис гарантій та обмежень прав суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану.

Результати. Встановлено, що в умовах воєнного стану правовий механізм забезпечення прав суб'єктів господарювання зазнав відповідної трансформації, пов'язаної з оновленням цивільного законодавства, введенням відповідного особливого правового режиму й потребами удосконалення правового регулювання таких відносин.

Детерміновано проблеми, які на сьогодні не вирішуються чинним законодавством, що актуалізує формування релевантного теоретичного та емпіричного матеріалу й підготовку узгоджених законодавчих новел, зокрема в межах змісту оновленого ЦК України та інших нормативних актів.

Характерними ознаками обмежень суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану є їх: тимчасовість, обумовленість відповідною загрозою національним інтересам (перш за все державній незалежності та територіальній цілісності країни), похідний характер по відношенню до заходів органів публічної адміністрації з усунення такої загрози.

Ключові слова: господарсько-правові відносини, цивільно-правові відносини, забезпечення прав, цивільне законодавство, концепція оновлення, приватний інтерес, публічний інтерес, господарська діяльність, комерційна діяльність, майнові права.

Guarantees and Limitations on the Rights of Business Entities During Wartime

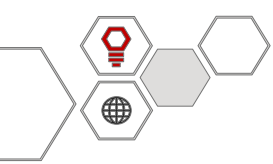
Igor Soroka

PhD in LAW,

Associate Professor in the Department of Civil Law

at the Institute of Law and Security, Odessa State University of Internal Affairs,

Odessa, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-2122-7936>

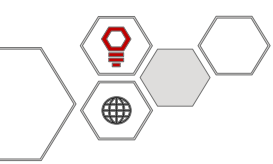
Abstract. This article examines the guarantees and restrictions on the rights of business entities under martial law. **The aim** of this article is to study the specific features of ensuring (guaranteeing) the rights of business entities under martial law and the functioning of the procedure for restricting those rights, based on the existing legal framework and current academic research on this issue.

Methods. The methodological approach of this study is based on the use of a range of general scientific and specialized legal methods. The systematic method made it possible to develop a comprehensive approach to characterizing the legal nature of the guarantees and restrictions on the rights of business entities. The formal-methodological approach facilitated a qualitative analysis of the regulatory material defining the specific features of guarantees and restrictions on the rights of business entities. The analytical method served as a prerequisite for identifying the characteristic features of guarantees and restrictions on the rights of business entities under martial law.

Results. It has been established that, under martial law, the legal mechanism for safeguarding the rights of business entities has undergone a corresponding transformation linked to the updating of civil legislation, the introduction of a special legal regime, and the need to improve the legal regulation of such relations.

The problems that are currently not addressed by existing legislation have been identified, which highlights the need to develop relevant theoretical and empirical material and draft coordinated legislative amendments, particularly within the framework of the updated Civil Code of Ukraine and other regulatory acts.

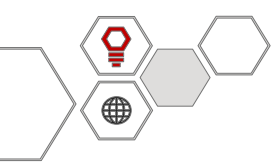
The characteristic features of restrictions imposed on business entities under martial law include their temporary nature, their justification by a corresponding threat to national interests (primarily the country's state independence and territorial integrity), and their derivative nature in relation to measures taken by public administration bodies to eliminate such a threat.

Keywords: commercial-legal relations, civil-legal relations, protection of rights, civil legislation, concept of renewal, private interest, public interest, economic activity, commercial activity, property rights.

Постановка проблеми. Гарантії прав та свобод усіх учасників відносин, чітка регламентація правил їх обмеження завжди є актуальними у світлі суспільного буття будь-якої країни сучасності. В умовах, коли на порядок дня ставиться питання існування країни, суспільства, особи, таке питання гіперболізується у суворій релевантності до наявних викликів. Саме подібному явищу є свідком українське суспільство, яке зіткнулося з нічим не спровокованою агресією щодо власної державності та низки національних інтересів, з поміж яких права та свободи суб'єктів господарської діяльності є визначальними.

Конституція України в межах положень ст. ст. 3, 22, 92 унормовує основні засади забезпечення прав та свобод людини і громадянина, а згідно п. 8 останньої статті детерміновані правові засади та гарантії підприємництва й супутньої господарської діяльності. Ст. 13 Конституції України покладає на державу обов'язок гарантувати захист прав усіх суб'єктів господарювання та рівність їх у реалізації права власності. Водночас, ст. 64 Конституції України окремо прямо вказує на процедуру обмежень прав та свобод. Так, за загальним правилом конституційні права та свободи не можуть бути обмеженими, окрім винятків встановлених Основним Законом. Обставинами, за яких відбувається обмеження прав, у тому числі господарюючих суб'єктів, є умови воєнного або надзвичайного стану. З поміж інших статей Конституції України щодо ст. 42 (право на підприємницьку діяльність) немає виключень щодо можливості обмеження в умовах воєнного стану, що говорить про можливість застосування релевантних обмежувальних процедур. Проблеми регулювання господарських відносин, у тому числі в

умовах воєнного стану, загострилися у зв'язку зі скасуванням Господарського кодексу України в межах оновлення цивільного законодавства.

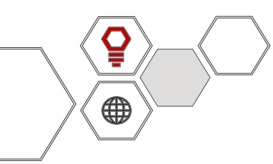
Викладене актуалізує пізнання природи гарантій прав суб'єктів господарювання та їх обмежень в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гарантії прав господарюючих суб'єктів загалом і в умовах воєнного стану, зокрема, розглядали в той чи інший період вчені у правовій та економічній науках.

Загальні особливості правового режиму господарських відносин в означений період часу проаналізував В.С. Щербина [1], забезпечення прав та інтересів господарюючих суб'єктів у взаєминах з податковою службою розглянув П.В. Коломієць [2], співвідношення цивільно-правових та господарсько-правових конструкцій у механізмі забезпечення прав господарюючих суб'єктів вивчав В.С. Шевченко [3], а узгодження гарантій суб'єктів комерційної та господарської діяльності у їх взаємозв'язку та відмежування стало предметом наукового аналізу М.М. Войнарівського [4].

Обмежувальні заходи у змісті господарських відносин в умовах воєнного стану були розглянуті вченими під кутом зору захисту прав споживачів [5], дотримання вимог щодо надання якісної продукції [6], здійснення права на підприємницьку діяльність [7], реалізації механізму спеціального режиму господарювання [8], застосування адміністративно-господарських санкцій [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведені наукові дослідження сутності гарантій та застосування обмежувальних процедур до господарюючих суб'єктів створили умови для формування загальних рис реалізації таких правових конструкцій. Разом з тим, потребує детального вивчення питання щодо особливостей забезпечення

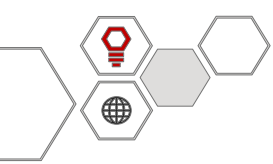

(гарантій) прав суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану та функціонування процедури їх обмеження.

Формулювання цілей статті (постановка завдань). Метою даної статті є вивчення особливостей забезпечення (гарантій) прав суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану та функціонування процедури їх обмеження, яке ґрунтується на наявній нормативно-правовій базі та сучасних наукових дослідженнях цього питання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гарантії дотримання прав особи у будь-якій сучасній країні є ознакою її цивілізованості й входження до соціально-економічного та правового простору постінформаційного суспільства, де правосуб'єктність детермінується з огляду на засади справедливості, добросовісності та розумності, здійснення прав з урахуванням інтересів контрагента, створення механізму гармонійного поєднання публічних та приватних інтересів, кореляції міжнародних та національних правових режимів. Наведені тенденції цілком віднайшли відтворення й у сфері господарювання.

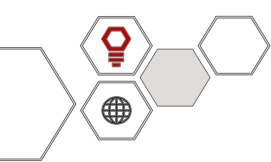
Дійсно, січень 2025 року у сфері регулювання господарських відносин ввійшов як час революційних змін. Саме в цей час був прийнятий Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» (надалі – Закон), прикінцевими та перехідними положеннями якого передбачена втрата чинності Господарського кодексу України (надалі – ГК України) з серпня 2025 року. Такий підхід є відображенням підходу, який свого часу був закріплений у змісті Концепції оновлення Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України) [10], а саме в частині беззастережної ліквідації ГК України як антиринкового акта, що позиціонується розробниками в якості однієї з передумов проведення подальших рекодифікаційних робіт нормативних приписів приватного права.

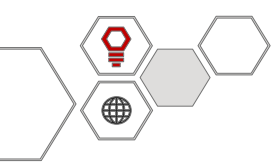
Так сталося, що вказані трансформаційні зміни у правовому регулюванні господарських взаємин відбулися під впливом обставин екзистенціального характеру, пов'язаних з відкритою збройною агресією стосовно нашої держави та народу. У зв'язку з цим постало завдання не втратити основні здобутки у сфері забезпечення прав учасників господарських взаємин, які були напрацьовані у мирні часи, відтворені з урахуванням введення певних обмежень вже в межах дії умов воєнного стану.

Конституційними засадами забезпечення прав учасників господарських відносин варто визнати положення наступних статей Основного Закону України: 13 (обов'язок держави забезпечити захист прав усіх суб'єктів господарювання, рівність суб'єктів права власності перед законом), 14 (забезпечення прав таких суб'єктів на землю), 15 (різноманіття форм та змісту підприємницької діяльності), 41 (забезпечення правових засад набуття, здійснення, трансформації та припинення права власності і права на результати інтелектуальної, творчої діяльності), 42 (гарантії права на підприємницьку діяльність й захисту від недобросовісної конкуренції), 43 (забезпечення права на працю, у тому числі у змісті господарської діяльності), 55 (гарантії судового захисту прав суб'єктів господарювання), 64 (формування механізму обмеження прав господарюючих суб'єктів в умовах особливих та надзвичайних правових режимів), 68 (забезпечення впровадження в господарські взаємини формули «не нашкодь своєму контрагентові», яка реалізується при здійсненні суб'єктами своїх прав), 92 (визначення правила, за яким правові засади і гарантії підприємництва, умови конкуренції та нормативні приписи антимонопольного законодавства містяться лише в законах України).

ГК України релевантне відобразив викладені конституційні положення з відповідною деталізацією у наступних статтях: 6 (визначення загальних

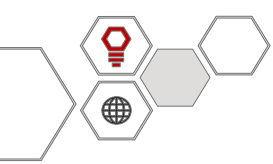
засад забезпечення прав суб'єктів господарювання, у тому числі щодо обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємництві, захисту національного товаровиробника, заборони незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини), 19 (меж та змісту здійснення державного контролю та нагляду за господарською діяльністю), 20 (визначає основні засади захисту прав суб'єктів господарювання – способи та порядок), 25-41 (окреслює основні правила ведення господарської діяльності на конкурентних засадах), 42-51 (визначає правила здійснення підприємницької діяльності як різновиду господарської), 52-54 (визначає основні засади здійснення некомерційної господарської діяльності), 133-147 (формує гарантії майнових прав у сфері господарювання), 154-162 (визначає гарантії прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання), 216-229 (формує загальні засади юридичної відповідальності суб'єктів господарювання). Низка інших положень ГК України формувала систему гарантій прав суб'єктів господарювання, які з огляду на наведені транзитивні процеси у приватному праві відійшли в минуле в певній мірі поклавши частину відповідних господарських відносин на регулювання ЦК України та Закону. Більше того, викладені обставини створили передумови до наукових дискусій з приводу залишення поза межами правового регулювання частини господарських відносин на прикладі адміністративно-господарської відповідальності, де оперативно-господарська залишається на розгляд Закону, а цивільно-правова більш детальніше конкретизується в межах положень цивільного законодавства з урахуванням розширення кола суспільних відносин за рахунок предмету правового регулювання ГК України [3, с. 569-570].

Щодо цього вартою уваги є думка, за якою усунення нормативного регулювання підстав, наслідків та механізму реалізації адміністративно-господарської відповідальності фактично нівелює в цій частині дію принципу правової визначеності та розмиває межі заборон для бізнесу в структурі відповідної юридичної конструкції. Подібні міркування викладені у площині співставлення сутності використаних у законодавстві термінів «господарська діяльність» та «комерційна діяльність», де остання в змісті Закону суттєво звужує предмет правового регулювання останнього нормативно-правового акта, а іноді суттєво впливає на виконання такими особами публічних зобов'язань, зокрема в частині сплати податків та обов'язкових зборів [4, с. 88-89].

Серед іншого визначальним для забезпечення економічного порядку держави та регулювання господарських відносин є саме наявність комплексного кодифікованого нормативно-правового акта за аналогією з ГК України, який серед решти вагому частину норм має присвячувати врегулюванню комерційних відносин, а також суміжних взаємин на прикладі зобов'язань господарюючих суб'єктів перед державою в частині досягнення економічних показників, недотримання яких тягне загрози податковій та фінансовій системі держави [2, с. 448-450].

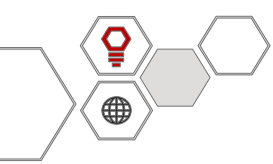
Вартою уваги є думка В.С. Щербини, за якою Закон характеризує перехідний період правового регулювання господарських відносин саме як проміжок часу, протягом якого має усувати наявні прогалини відповідного механізму правового регулювання вказаний нормативно-правовий акт, а тому недоліки (колізії та прогалини), які він створює мають бути предметом унормування окремих спеціальних нормативно-правових актів господарсько-правової природи. Так, лише конструювання різноманітних речових прав та створення належного правового підґрунтя й соціально-економічного базису для їх реалізації вимагає низку додаткових ресурсів, у тому числі й

фінансового та матеріального характеру, на що автори Закону у перехідних положеннях та у пояснювальні записці до відповідного законопроекту не звернули увагу [1, с. 22-23].

Разом з тим, в умовах воєнного стану питання гарантій прав суб'єктів господарювання цілком слушно має проєктуватись у площині реалізації положень ст. 64 Конституції України, яка містить правові підстави до обмеження прав та свобод за наведених обставин. Останні відповідним чином відтворені перш за все у змісті Закону України «Про національну безпеку України», Закону України «Про правовий режим воєнного стану», Указу Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» та інших нормативно-правових актах, прийнятих на їх розвиток. Зокрема, в межах Закону України «Про національну безпеку України» прямо або опосередковано забезпеченню прав суб'єктів господарювання належать положення статей: 3 (шляхом визначення основних принципів регулювання таких відносин, обтяжених правовим режимом воєнного стану), 4-10 (окреслення визначальних засад демократичного цивільного контролю, який здійснюється різними органами публічної адміністрації, у тому числі з питань реалізації принципу верховенства права), 12-23 (визначені повноваження органів сектору безпеки та оборони, у тому числі щодо впливу на господарську діяльність в оборонній сфері).

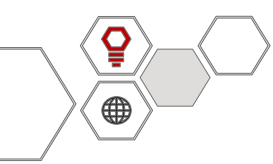
З огляду на екзистенціальні виклики державності України в межах дії правового режиму воєнного стану відповідний закон визначає межі втручання органів публічної адміністрації в господарську діяльність (ст. ст. 8, 9), механізм обмеження прав у сфері господарювання (ст. 20), протидії зловживанню своїми повноваженнями суб'єктами публічної адміністрації в умовах воєнного стану (ст. 22), становлення компенсаторних механізмів внаслідок обмеження майнових прав (ст. 23), забезпечення судового захисту порушених, оспорених не визнаних прав (ст. 26).

Умови воєнного стану, які є відгуком публічної адміністрації в Україні на екзистенціальні виклики, пов'язані з відкритою агресією РФ, мають вплив на всі сфери суспільного буття, у тому числі й на господарську діяльність. Так, ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» встановлює правові підстави для обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб. Характерними ознаками подібних обмежень є їх: тимчасовість, обумовленість відповідною загрозою національним інтересам (перш за все державній незалежності та територіальній цілісності країни), похідний характер по відношенню до заходів органів публічної адміністрації з усунення такої загрози.

Як в умовах мирного, так і воєнного часу ведення господарської діяльності є джерелом існування економіки та забезпечення захисту низки публічних інтересів в сукупності національних інтересів держави. В умовах же воєнного стану з поміж інших складових національної безпеки найбільш визначальною є воєнна безпека, забезпечення якої потребує вжиття низки неординарних заходів, у тому числі й щодо обмеження прав суб'єктів господарювання.

Загальні правила обмеження господарської діяльності донедавна містилися у ч. 4 ст. 12 ГК України, яка допускала обмеження господарської (підприємницької діяльності) конституційними нормами та законами. Спеціальні положення ГК України деталізували окремі аспекти реалізації правового механізму обмеження прав суб'єктів господарювання, наприкладі ч. 1 ст. 239 (види адміністративно-господарських санкцій), ст. 246 (обмеження та зупинення господарської діяльності), ч. 5 ст. 295 (обмеження комерційного посередництва), 372 (обмеження прав сторін у договорі комерційної концесії), ст. 380 (обмеження монополізму у зовнішньоекономічній діяльності), ст. 391 (обмеження у сфері іноземних інвестицій). У розрізі предмету дослідження у даному виступі вагоме

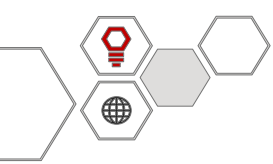
значення варто приділити ст. 416 ГК України, яка містила конструкцію механізму обмеження прав господарюючих суб'єктів в умовах надзвичайних правових режимів, різновидом якого є правовий режим воєнного стану.

Умови воєнного стану та реформування цивільного законодавства на шляху до євроінтеграції спричинили доленосні перетворення правового підґрунтя регулювання господарських відносин, наслідком чого стало, як зазначено вище, скасування ГК України, розробка та подання до розгляду Верховній Раді України проєктів № 14056 (проєкт Закону Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої) [11] та № 14394 (Проєкт Цивільного кодексу України (Кодексу права приватного)) [12].

Чинне цивільне законодавство містить в ст. ст. 13, 27, 36, 50, 274 ЦК України загальні положення щодо обмеження господарської діяльності фізичним та юридичними особами, які в питомій вазі релевантні викладеним вище положенням ГК України.

У наукових дослідженнях питання обмеження прав суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану має різноаспектний підхід з відображенням кількісних та якісних рис наведеного соціального та правового явища. Так, з позиції співвідношення публічного та приватного інтересу в зазначений період звернена увага на удосконалення механізму захисту прав споживачів [5, с. 270-271], з одного боку, та забезпечення такої складової публічного правопорядку як контроль за якістю продукції в межах господарської діяльності [6, с. 17-18], з іншого.

За іншим підходом розглянуто особливості обмеження прав учасників господарських взаємин шляхом запровадження механізмів адміністративно-правової природи щодо оптимізації їх діяльності в умовах наявності екзистенціальних загроз існуванню суспільству та державі [13]. Обставини воєнного стану спричинили внесення змін до процедур реєстрації

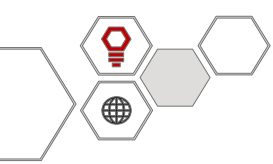

господарюючих суб'єктів, у тому числі в частині введення певних обмежувальних інструментів [7, с. 68-69]. Наведені обставини віднайшли кореляцію у введенні та реалізації спеціальних режимів господарювання, в змісті яких і запровадження обмежувальних правових конструкцій [8, с. 201-202]. Доречно відзначено, що метою запроваджених обмежень господарської діяльності за вказаних обставин є, у тому числі, забезпечення інтересів національної економіки та національного товаровиробника [14, с. 96-97]. Висловлена думка щодо необхідності детальної регламентації механізмів обмеження немайнових та майнових прав господарюючих суб'єктів в умовах воєнного стану [15, с. 272], зокрема в частині застосування адміністративно-господарських санкцій [9, с. 406].

Висновки. З викладеного варто зробити наступні висновки стосовно конструкцій забезпечення прав суб'єктів господарювання та механізмів їх обмеження в умовах воєнного стану.

Гарантії прав суб'єктів господарювання детерміновані з огляду на засади справедливості, добросовісності та розумності, здійснення прав з урахуванням інтересів контрагента, створення механізму гармонійного поєднання публічних та приватних інтересів, кореляції міжнародних та національних правових режимів.

В умовах воєнного стану правовий механізм забезпечення прав суб'єктів господарювання зазнав відповідної трансформації, що пов'язане з оновленням цивільного законодавства, введенням відповідного особливого правового режиму й потребами удосконалення правового регулювання відповідних відносин. При цьому виникли проблеми, які на сьогодні не вирішуються чинним законодавством, що актуалізує формування релевантного теоретичного та емпіричного матеріалу й підготовку узгоджених законодавчих новел, зокрема в межах змісту оновленого ЦК України та інших нормативних актів.

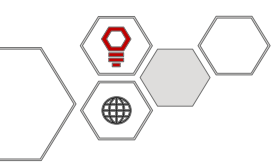
В умовах же воєнного стану з поміж інших складових національної безпеки найбільш визначальною є воєнна безпека, забезпечення якої потребує вжиття низки неординарних заходів, у тому числі й щодо обмеження прав суб'єктів господарювання.

Характерними ознаками подібних обмежень є їх: тимчасовість, обумовленість відповідною загрозою національним інтересам (перш за все державній незалежності та територіальній цілісності країни), похідний характер по відношенню до заходів органів публічної адміністрації з усунення такої загрози.

Правове регулювання обмеження прав суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану зазнає релевантного реформування з метою забезпечення компромісу між приватними та публічними правами на забезпечення національної безпеки, що висвітлене у законодавчих новелах та наукових напрацюваннях.

Список використаних джерел

1. Щербина В.С. Правове регулювання діяльності суб'єктів господарювання у перехідний період. *Економіка та право*. 2025. № 1. С. 18-24. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2025.01.018>.
2. Коломієць П.В. Неврегульованість господарського законодавства в перехідний період: між реформою і загрозами для податкової безпеки. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2025. Випуск 89. Ч. 2. С. 446-451. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.68>.
3. Шевченко В.С., Фурсал Л.В. Юридична відповідальність у господарській діяльності. *Аналітико-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 06. Ч. 1. С. 566-571. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.86>.

4. Войнарівський М.М. Про правовий режим адміністративно-господарських санкцій після втрати чинності Господарським кодексом України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 8. С. 86-89. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-8/17>.

5. Динюк А.А., Менів Л.Д. Удосконалення захисту прав споживачів в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2024. Випуск 85: частина 1. С. 267-271. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.1.38>.

6. Козій Т.В., Почтарьов С.О. Діяльність органів контролю за якістю продукції в період надзвичайного стану. *Економічний вісник університету*. 2023. Випуск 56. С. 15-19. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2023-56-15-19>.

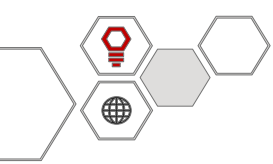
7. Григорчук М.В., Зверіченко М.О. Правові підстави здійснення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану. *Legal Bulletin*. 2024. № 1(11). С. 64-71. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-11-A9>.

8. Сергєєва Н.С. Удосконалення механізму спеціального режиму господарювання в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2014. № 3 (18). С. 195-205.

9. Подцерковний О.П. Адміністративно-господарські санкції під час воєнного стану. *Аналітико-порівняльне правознавство*. 2025. № 5. Частина 1. С. 400-406. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.1.66>.

10. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ, 2020. 134 с. URL: <https://www.rada.gov.ua/files/kontseptsiiia.pdf>.

11. Проект Закону Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої від 21 вересня 2025 року № 14056. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57356>.

12. Проект Цивільного кодексу України (Кодексу права приватного) від 22 січня 2026 року № 14394. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69528>.

13. Чистоклетов Л. Г. Адміністративно-правове забезпечення суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану. *Академічні візії*. 2022. Випуск 12. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7392332>.

14. Рассомахіна О.А. Правове регулювання господарських відносин в умовах воєнного стану. *Економіка і управління*. 2022. № 3. С. 89-98.

15. Саєнко А.Г. Здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 269-272.